

M. S.- G. Albogaçeva, A. M. Martazanov, L. T. Soloveva, **İnguşi**,
Nauka, Moskva-2013

Didem ÇATALKILIÇ*

Sovyet Rusya'da ilk etnografya çalışmaları 1954-1966 yılları arasında basımı yapılan "Dünya Halkları" başlıklı 18 ciltlik bir seri ile başlamıştır. Çeşitli nedenlerle duraksayan bu çalışmalar 1989 yılında tekrar toparlanma devresine girmiştir. Proje aynı kapsamda 1992 yılında "Halklar ve Kültürler" başlığı altında yeniden başlamıştır. Rus Bilimler Akademisi Etnoloji ve Antropoloji Enstitüsü tarafından 1997-2014 yılları arasında bu projenin bir devamı olarak görebileceğimiz "Halklar ve Kültürler" başlığı altında toplam 25 ciltlik bir çalışma yapılmıştır. Değerlendirmesini yaptığımız bu eser serinin son ürünlerindedir.

Söz konusu çalışma İnguşların etnik tarihinin; 19. ve 20. yy.'daki etno-politik, etno-demografik, etno-kültürel değişimlerindeki ana aşamalar hakkındadır. Eser bize İnguşların ekonomisi, sosyal ve siyasi tarihi, dili, folkloru, mimarisi, dini, bilimi ve sanatı hakkında bilgi veren bir el kitabı niteliğindedir. Eser 9 bölümden oluşmaktadır. Toplam 509 sayfadır. Çalışma da "Sözlük" (s. 460-467) M. S.-G. Albogaçeva, "Arşiv Kaynakları" (468) L. T. Soloveva, "Bibliyografya" (s. 469-501) L.T. Soloveva, "Kısaltmalar" (s.502-504), "Yazar Listesi" (s. 505-506), "İçindekiler" (s. 507-509) başlıkları bulunmaktadır.

Eser "Giriş" (s. 5-10) kısmıyla başlamaktadır. Eserin bu kısmında İnguş coğrafyası, dünya üzerindeki İnguş nüfusu hakkında rakamlar aktarılmış, ayrıca 18. yy'dan günümüze kadar İnguşlar ile alakalı yazılmış seyahatname, kronik, kitap, makale, sözlük vb. materyallerin analitik bibliyografyası verilmiştir.

Eserin birinci bölümü "*Tarihsel-Kültürel Çevre*" (ss.11-45) adını taşımaktadır. Birinci bölüm 5 başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlık "*Doğal İk-*

* Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, TDAE., Türk Tarihi Anabilim Dalı.

lim Koşulları ve Ekoloji" (s. 11-19) dir ve A. M. Bahtiev-T. Yu. Toçiev tarafından yazılmıştır. Bu kısımda İnguşetya'nın coğrafi konumu ve özellikleri, yönetim bölgeleri ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. İkinci başlık "*Tarihsel Demografi ve Yeniden İskân*" (s.19-31) dir ve H. M. Kurkueva tarafından yazılmıştır, bu bölümde Kafkasya'nın işgalinde önemli rol oynayan Kozakların bölgeye yerleşimi ile 18. yy'da kurulmaya başlanan "Kafkasya Hattı" üzerindeki İnguş coğrafyasındaki kalelerin inşası, Kafkas-Rus Savaşları, Sovyet dönemi ve günümüzdeki nüfus bilgileri verilmiştir. Üçüncü başlık "*İnguş Dili*" (s.31-33) dir ve H.M. Barahoeva tarafından yazılmıştır, Doğu-Kafkas dillerinden olan İnguş dili için 1923 yılına kadar Arap alfabesi, 1923-1938 yılları arasında Latin alfabesi, 1938 yılından sonra ise Kiril alfabesi kullanıldığı belirtilmiştir. Bu kısımda ayrıca İnguş Dili üzerine çalışma yapan dil bilimciler ve İnguş dili hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. Dördüncü başlık "*Arap Alfabesinin Kullanımı*" (s.33-37) dir ve A. -M. M. Dudarov tarafından yazılmıştır, beşinci başlık "*Tarihi-Antropolojik Bilgiler*" (s.37-45) dir ve M. M. Gerasimova- G. L. Hit tarafından yazılmıştır. Bu kısımda İnguşların fiziksel incelemesi yapılmış genetikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin ikinci bölümü "*Etnik-Politik Tarih*" (ss.46-104) adını taşımaktadır. İkinci bölüm 7 başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlık "*Etnik Tarihin Erken Aşamaları*" (s.46-49) dir ve M. M. Kartoev-N. D. Kodzoev tarafından yazılmıştır. İkinci başlık "*16. ve 18. yy'da İnguşetya*" (s.49-58) dir ve M. M. Kartoev tarafından yazılmıştır. Üçüncü başlık "*19. yy'da ve 20. yy'ın Başında Sosyo-Politik Gelişim*" (s.58-69) dir ve T. H. Matiev-E. D. Mujuhoeva tarafından yazılmıştır. Dördüncü başlık "*Sovyet Döneminde İnguş Devleti'nin Oluşumu ve Gelişimi*" (s.70-81) dir ve D. S. Kokorhoeva tarafından yazılmıştır. Beşinci başlık "*1944-1957 Yıllarının Tehcir ve Sürgünü*" (s.81-87) dir ve M. D. Yandieva tarafından yazılmıştır. Altıncı başlık "*1950'li ve 1990'lı Yıllarda Sosyo-Politik Durum*" (s.87-97) dir ve V. A. Tişkov tarafından yazılmıştır. Yedinci başlık "*20. ve 21. yy'ın Kıyısında İnguşetya Cumhuriyeti*" (s.97-104) dir ve M. S.-G. Albogaçieva tarafından yazılmıştır. Bu bölüm de İnguş toplumunun tarihi erken dönemden başlayarak ele alınmış, Kazan ve Astrahan Hanlıklarının düşüşünü takip eden süreçte 16. ve 18. yy'da bu coğrafyaya hâkim olmak isteyen Rusya-İran çekişmesi, 19. yy ile birlikte bölgede hissedilmeye başlanan Rus hâkimiyeti ve onu güçlendiren Kozak birlikleri, 19. yy'ın ikinci yarısında Kafkasya'nın yönetim bölgelerine ayrılması, Sovyet döneminin getirdikleri, 1944 sürgünü ve 1992'de Sovyetlerin yıkılması bu bölümün temel konularıdır.

Eserin Üçüncü Bölümü "*Ekonomi*" (ss.105-145) adını taşımaktadır. Üçüncü bölüm 6 başlıktan oluşmaktadır. "*Tarım*" (s.105-112) , "*Hayvancılık*" (s.112-118) ve "*Avcılık*" (s.118-121) başlıkları M. M. Sultıgova tarafından, "*Arıcılık*" (s.121-125), "*Tuz Üretimi*" (s.125-127) ve "*Geleneksel El Sanatları*" (s.127-145) başlıkları Z.M.-T. Dzarahova tarafından kaleme alınmıştır. Bu kısmın 7 alt başlıkta incelenmiştir: "*Ağaç İşçiliği*" (s.127-130), "*Çömlekçilik*"

(s.130-131), *"Metal İşleme-Takı Sanatı"* (s.131-133), *"Taş İşçiliği"* (s.133-135), *"Deri-Boynuz ve Kemik İşleme"* (s.135-138), *"Yün İşçiliği-Dokumacılık ve İpek İşçiliği"* (s.138-144), *"Nakış ve Örgü"* (s.144-145).

Eserin Dördüncü Bölümü "Maddi Kültür" (ss.146-235) adını taşımaktadır. Dördüncü bölüm 10 başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlık *"Yerleşim Yerleri ve Konutlar"* (s.146-165) dir ve M. S.-G. Albogaçieva ve U. T. Çemurziev tarafından yazılmıştır, ikinci başlık *"Kule Mimarisi"* (s. 166-176) dir ve M. B. Mujuhoev tarafından yazılmıştır, *"Ortaçağ Ustaları ve İnşaatçıları"* (s.176-185), *"Su Taşıma Sistemleri"* (s.183-184), *"Ortaçağ Tamgaları"* (s.184-185), *"Silahlar"* (s.224-235) başlıkları D. Yu. Çahkiev tarafından yazılmıştır, *"Haberleşme Yolları ve Ulaşım Araçları"* (s.186-192) başlığı N. D. Kodzoev tarafından yazılmıştır, *"Ocak"* (s.192-196) ve *"Yerel Mutfak"* (s.196-206) başlıkları Z. M.-T. Dzarahova tarafından yazılmıştır, *"Giyim ve Aksesuar"* (s.207-223) M. S.-G. Albogaçieva ve Z. U. Mahmudova tarafından yazılmıştır.

Beşinci Bölüm *"Aile ve Aile Hayatı"* (ss.236-273) adını taşımaktadır. Bu bölüm 7 başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlık *"Aile İlişkileri"* (s.236-241) Z. M. Dolakova tarafından yazılmıştır, *"Akrabalık Terimleri ve Aile-Evlilik İlişkileri"* (s.241-244) ve *"Cenaze ve Matem Törenleri"* (s.265-273) M. S.-G. Albogaçieva tarafından yazılmıştır, *"Nikâh ve Nikâh Formları"* (s.244-252), *"Düğün ve Düğün Törenleri"* (s.252-256), "Tabu adlar ve Kaçınma Gelenekleri" (s.256-261), "Çocukla İlgili Törenler" (s.261-265) başlıkları ise F. İ. Kudusova ve Z. M. Dolakova tarafından yazılmıştır.

Altıncı bölüm *"Sosyal Hayat"* (ss. 236-303) başlığını taşımaktadır. Bu bölüm 5 başlıktan oluşmaktadır. "Karşılıklı Yardımlaşma Geleneği" (s.274-278) ve *"Kan Davası"* (s.282-289) başlıkları M. S.-G. Albogaçieva tarafından yazılmıştır, *"Misafirperverlik, Konaklık ve Kardeşlik"* (s.278-282) F. İ. Kudusova ve Z. M. Dolakova tarafından yazılmıştır, *"Geleneksel Tanımlama"* (s.289-298) M. M. Zyazikov- A. H. Tankiev tarafından yazılmıştır, *"Halk Estetiği"* (s.299-303) A. H. Tankiev tarafından yazılmıştır.

Yedinci Bölüm *"Dini Görüşler"* (ss.304-330) başlığını taşımaktadır. Bu bölüm 3 başlıktan oluşmaktadır. *"Erken Dönem Dini İnançlar"* (s.304-311)N. D. Kodzoev tarafından, *"Hıristiyanlık"* (s.311-317) ve *"İslam"* (s.317-330) başlıkları M. S.-G. Albogaçieva tarafından yazılmıştır. Erken dönemde Dale adında tanrıya inanan İnguşların, 13. ve 15. yy arası Bizans ticaret amacıyla İnguşlar ile irtibata geçişi, 18.yy'ın ikinci yarısında II. Katerina zamanında Mozdok hattı ile beraber İnguş çocukların ruhban okulları ile tanışmaları, misyonerlik faaliyetleri Hıristiyanlığın yayılması incelenmiştir. İslam ile temasları ise komşuları Çeçenler ve Dağıstanlılar sayesinde olmuş, Şeyh Kunta Hacı zamanında İslamiyet'i kabul etmişlerdir. Şeyh Kunta Hacı'nın müritleri tarafından İnguşetya'da günümüze kadar varlıklarını sürdüren tarikatlar bu bölümün konusunu oluşturmuştur.

Sekizinci Bölüm "*Manevi Kültür ve Sanat*" (ss.331-339) başlığını taşımaktadır. 5 başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlık "*Takvimler ve Dini Bayramlar*" (s.331-342) dır O. A. Vasileva tarafından yazılmıştır bu bölümde İnguşların sahip olduğu takvimde günleri, ayları nasıl adlandırdıkları ve ayların toplum için ne ifade ettiği ayrıca ilkbahar, yaz-sonbahar bayramları anlatılmıştır. İkinci başlık olan "*Folklor*" 3 kısımda incelenmiştir; (s.342-361) "*Nart Destanları*" (s.343-350) İ. A. Dahkilgov tarafından yazılmıştır; "nart" kelimesi yiğit, mert, kahraman anlamına gelmektedir ve Kuzey Kafkasya halklarının ortak kültür ürünüdür. Nart destanları Rus Coğrafya Cemiyeti üyesi Peter von Uslar tarafından yayına hazırlanmıştır. Bu başlık altında ayrıca İnguş nart destanları üzerine çalışma yapmış olan bilim adamlarının isimleri zikredilmiştir. "*Halk Şarkıları*" (s.350-355) M. A. Matiev tarafından yazılmıştır; İnguş halk şarkılarında lirik ve kahramanlık temaları işlenmiş ve bu şiirlerin sadece halk bilimciler için değil aynı zamanda tarihçiler, dilbilimciler ve psikologlar için de önemine değinilmiştir. "*Masalın Tip ve Özellikleri*" (s.355-361) L. H. Tankieva tarafından kaleme alınmıştır; hayvanlar, sihir, küçük kardeş gibi çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiştir. Üçüncü başlık "*Halk Hekimliği*" (s.361-371) Z. M.-T. Dzarahova tarafından yazılmıştır; burada kökeni çok eskiye dayanan İnguş halk hekimliği kültürü teşhis, beslenme ve bakım, çözümler başlıkları altında incelenmiştir. Dördüncü başlık "*Halk Kültüründe Konular*" (s.371-378) M. S.-G. Albogaçieva ve S. M. Mereşkov tarafından kaleme alınmıştır. Beşinci başlık olan "*Profesyonel Kültür*" (s.378-439) 7 alt başlıkta incelenmiştir: "*Ulusal Literatür*" (s. 378-389) İ. A. Dahkilgov-H. M. Martazanova, "*Tiyatro Sanatı*" (s.389-396) B. V. Abadieva, "*Güzel Sanatlar*" (s.396-402) H. M. Akieva, "*Müzik Sanatı ve Koreografi*" (s.402-415) Z. M.-T. Dzarahova, "*Müzecilik*" (s.415-420) M. S.-G. Albogaçieva, Z. M.-S. Plieva, "*Eğitim ve Bilim*" (s.420-435) L. H.-U. Gudueva-B. M.-G. Harsiev, "*Spor*" (s.435-439) M. B. Dolgieva-N. D. Kodzoev tarafından yazılmıştır. Bu başlık altında 19. yy'ın ikinci yarısından günümüze kadar bu alanlarda faaliyet göstermiş önemli İnguş yazar, sanatçı ve spor adamlarının çalışmalarına ve başarılarına kısaca değinilmiştir.

Dokuzuncu bölüm "*Rusya Dışındaki İnguşlar*" (s.440-459) başlığını taşımaktadır. Bu bölüm 3 başlık altında incelenmiştir; "*Kazakistan*" (s.440-445) J. A. Ermekbaev, "*Ürdün, Irak, Suriye, Türkiye*" (s.446-453) ve "*Avrupa*" (s.453-459) M. D. Yandieva tarafından yazılmıştır. Bu bölümde 19. yy'ın ikinci yarısından itibaren ana vatandan sürülen İnguş halkının sürgünü ve günümüzde yaşadıkları ülkelerdeki nüfusları hakkında bilgi verilmiştir.

Değerlendirmesini yaptığımız bu çalışma hem görsel materyallerin kullanımı, hem de her yazının alanında uzman kişilerce kaleme alınması açısından çok değerlidir. İnguşlar hakkında yazılacak her konuda başvuru olacak tek müstakil kitaptır.